Подальших досліджень потребують проблеми визначення кваліфікаційних вимог до претендентів на посади науково-педагогічних працівників та компетентності випускників аспірантури й докторантури.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / [за ред. В.Г. Кременя ; авт. кол. : М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін.]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%27D1B0.
3. Державна кадрова політика: теоретико-методологічне забезпечення : монографія / [авт. кол. : В.М. Олуйко, В.М. Рижих, І.Г. Сурай та ін. ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. В.М. Олуйка]. – К. : НАДУ, 2008. – 420 с.
4. Должностная инструкция преподавателя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.jobs.ua/ukr/job_description/view/168/.
5. Жигло О.О. Види і особливості розвитку кар'єри викладача [Електронний ресурс] / О.О. Жигло // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х., 2001. – № 29. – С. 21–25. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2001/01joodct.zip.
6. Лоза Т.О. Вивчення рівня підготовки викладачів факультету фізичної культури [Електронний ресурс] / Т.О. Лоза, В.В. Затилкін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х., 2002. – № 11. – С. 23–28. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2002/02ltofpc.zip.
7. Мелехова Т.О. Аналіз американської системивищої освіти [Електронний ресурс] / Т.О. Мелехова. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/107_56.pdf.
8. Парил В.А. Профессорско-преподавательский состав высшей школы США / В.А. Парил // США. Экономика. Политика. Идеология. – 1991. – № 1. – С. 52–64.
9. Положення про кафедру Вінницького національного аграрного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:K_dspMb4JVkJ:www.vsau.org/.
10. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
11. Про затвердження Положення про обрання та прийняття на роботу науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації : наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2002 р. № 744 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0600-03&p=1289347306273576.
12. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12.
13. Проект Положення про порядок заміщення посад науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів України третього і четвертого рівнів акредитації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uapravo.net/data/base08/ukr08847.htm.
14. Романовський О.О. Теорія і практика зарубіжного досвіду в підприємницькій освіті України : монографія / О.О. Романовський. – К. : Деміур, 2002. – 400 с.
15. Степашко В.О. Організаційно-педагогічні умови формування викладацького персоналу у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Володимир Олексійович Степашко ; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2004. – 18 с.
16. Тартарашвили Т.А. Аттестация вузов: принципы и методы (из опыта высшей школы США) / Т.А. Тарташвили, В.В. Хронин // Вести высш. шк. – 1987. – № 9. – С. 81–86.

КОРОГОД Н.П.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ

Сьогодення вимагає активної участі у ринкових відносинах не тільки суб'єктів господарської діяльності промислової сфери, а все більше – наукових організацій, вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ). Завдяки високому науково-технічному потенціалу ВНЗ здатні пристосовуватися до сучасної ринкової системи, проводячи наукову й інноваційну діяльність, спрямовану на комерціалізацію науково-технічних результатів. До результатів наукової,

науково-дослідної і творчої діяльності ВНЗ належать наукові відкриття, винаходи, підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті, комп'ютерні програми та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Найважливішою складовою наукової та інноваційної діяльності ВНЗ є система управління інтелектуальною власністю (далі – ІВ). Саме ця система дає змогу ВНЗ захищати результати своєї творчої діяльності від незаконного використання, ефективно ними розпоряджатися й отримувати матеріальні вигоди з їх комерційної реалізації. Разом з тим існують особливості розвитку та формування системи управління інтелектуальною власністю в сучасних умовах функціонування ВНЗ, що стосуються питань правової охорони результатів наукових досліджень, інформаційно-правового забезпечення, маркетингу та оцінювання вартості інтелектуальної власності, її комерціалізації на основі ліцензійно-договірних відносин тощо.

Суть управлінської діяльності у сфері інтелектуальної власності полягає в налагодженні складної і розгалуженої системи відносин, що охоплює фактори розвитку інтелектуальної творчості і впровадження нових розробок, правової охорони, контролю й обліку кінцевих результатів. А головною метою такої управлінської діяльності є отримання прибутку або іншої користі в результаті створення та використання об'єктів права ІВ в усіх галузях виробництва.

Вибір серед результатів творчої діяльності тих, на які доцільно отримати права, є першим практичним завданням управління ІВ. Виділяють такі напрями управління ІВ: управління результатами творчої діяльності; управління людьми, що створюють або використовують об'єкти права інтелектуальної власності (далі – ОПІВ); управління організаціями, що розробляють або використовують ОПІВ.

Як показує досвід, правильно сформована й організована політика у сфері ІВ є важливим чинником активізації інноваційної діяльності, вдосконалення системи управління ІВ і комерціалізації результатів наукової роботи. Особливою складовою цієї політики має бути створення системи стимулювання творчої діяльності науково-педагогічних працівників, сприяння винахідницькій діяльності, адже професійна самореалізація науково-педагогічних працівників ВНЗ ґрунтується на творчому підході до організації навчально-виховного процесу, результативній науковій та інноваційній діяльності, постійному підвищенні рівня кваліфікації та педагогічної майстерності.

У суспільстві існують матеріальна і духовна сфери і, відповідно, матеріальне і духовне виробництво. У сфері матеріального виробництва створюються переважно засоби виробництва і предмети споживання. Винаходи, промислові зразки, комп'ютерні програми, твори науки, літератури, мистецтва (інтелектуальна власність) створюються у сфері духовного виробництва. Саме духовне виробництво й притаманне ВНЗ, його продукцією є об'єкти інтелектуальної власності. Характерним для сфери інтелектуальної власності можна вважати таке:

– всі об’єкти інтелектуальної власності – результати або прояви діяльності розуму людини. Ряд цих об’єктів – прямий і безпосередній прояв людського таланту в галузі науки, техніки, літератури, мистецтва;

– результати інтелектуальної діяльності мають вартісні оцінки, як й інші продукти людської праці. Вони можуть бути включені в товарообіг на комерційних умовах, давати корисний ефект (економічний, соціальний тощо), задовольняти особисті і суспільні потреби;

– продукти інтелектуальної діяльності виступають носіями певної інформації. Це – нові вирішення технічних завдань (винаходи, промислові зразки), товарні знаки тощо. Сама інформація має нематеріальний характер, і лише будучи втіленою у форму (у технічну документацію, текст, графічний знак, символ тощо), що об’єктивувалася, може бути включена в науково-технічний або комерційний обіг як інтелектуальний продукт.

У науковій літературі поняття “педагогічна інновація”, “педагогічний інноваційний процес”, “педагогічна інноваційна діяльність” часто розглядають як тотожні. Існують різні підходи до визначення сутності інноваційної діяльності. З позицій системного підходу інноваційна діяльність розглядається як особистісна активність, пов’язана з виникненням та поширенням нововведення. Найважливішою умовою успішності інноваційної діяльності вважається психологічна готовність фахівців до прийняття нововведення.

Так, Закон України “Про інноваційну діяльність” розглядає інновації як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможності технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційна діяльність трактується як така, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційні розробки вимагають застосування творчого й наукового потенціалу педагогів. Серед форм оволодіння педагогічними працівниками знаннями та вміннями у сфері інноваційної та інтелектуальної діяльності, а відтак – і форм підвищення професійного рівня науково-педагогічних працівників виділяють: науково-практичні конференції, семінари-практикуми, проблемні творчі семінари й тренінги, вивчення передового досвіду, стажування, самоосвіту, проходження курсів підвищення кваліфікації тощо.

Відносини, що виникають у процесі людської творчої діяльності, в результаті якої створюються об’єкти інтелектуальної власності, вимагають правового регулювання. Таке регулювання необхідне, перш за все, для встановлення порядку в отриманні та захисті прав людини на результати творчої діяльності. Основними суб’єктами цих відносин, згідно з чинним законодавством України, вважаються автори творів, виконавці, винахідники та інші особи, а в науковій сфері – наукові працівники. Останні, маючи відповідну кваліфікацію (незалежно від наявності наукового ступеня або

вченого звання) і професійно займаючись науковою, науково-технічною, науково-педагогічною діяльністю, досягають певних творчих результатів. Зазвичай основним результатом такої діяльності можуть бути нові знання, здобуті в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень, нові конструктивні чи технологічні рішення, наукові відкриття, винаходи, монографії, підручники, наукові статті та ін.

Створення наукових творів, зокрема, освітніх та науково-популярних видань, які є об'єктом авторського права й охороняються Законом України "Про авторське право і суміжні права", законодавство розглядає як один із пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Науково-педагогічні працівники можуть застосовувати у своїй діяльності інноваційні технології, які істотно поліпшують якість навчання, зокрема, у випадку проведення дистанційних навчальних курсів чи контролю знань студентів тощо. При цьому педагогічна технологія має важливу особливість – спрямованість процесу навчання на розвиток особистості. З таких позицій технологію педагогічного процесу потрібно розглядати як сукупність необхідних, послідовних педагогічних дій викладача і студента, що ведуть до запланованої мети – освіти, розвитку, виховання, навчання.

Крім того, серед інноваційних технологій навчання досить часто використовується метод проектів – система навчання, за якої студенти набувають знання в процесі планування та виконання практичних завдань-проектів, які постійно ускладнюються. Саме тут виникає питання: "Чи може науково-педагогічний працівник створити технологію, результат якої буде відповідати вимогам до інноваційного продукту, встановленим у законодавстві?". Відповідь на це запитання певним чином надає Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність", за допомогою якого пояснюються поняття: "наукова діяльність", "вчений", "науково-педагогічний працівник" та ін. Цей закон визначає повноваження суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової й науково-технічної діяльності.

Відповідно до Цивільного кодексу України, право інтелектуальної власності являє собою:

– право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником та ін.) об'єкта права інтелектуальної власності;

– право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

– виключне право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності;

– виключне право перешкоджати незаконному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання.

Об'єкти авторського права, створені працівником у процесі виконання ним своїх трудових обов'язків, прийнято називати службовими. Згідно із Законом України "Про авторське право й суміжні права" дається таке визначення службового твору: це твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службових завдань або трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Неправильне оформлення роботодавцем своїх прав може призвести в майбутньому до серйозних економічних втрат. Причиною цього можуть стати судові позови з боку працівника, зокрема, з приводу незаконного використання роботодавцем авторських прав, розміру авторської винагороди тощо.

Закон України "Про авторське право й суміжні права" права автора й роботодавця на службові твори трактує таким чином:

– авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору;

– виняткове майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем;

– за створення й використання службового твору автору призначена авторська винагорода, розмір і порядок виплати якої встановлюється трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Можна стверджувати, що ВНЗ, особливо технічного спрямування, мають значний інтелектуальний потенціал і перспективи науково-винахідницької і патентно-ліцензійної діяльності. Однак державне фінансування наукової та інноваційної діяльності ВНЗ залишається досить обмеженим.

Ефективність науково-дослідної та інноваційної діяльності ВНЗ досить часто визначається за такими критеріями:

– участь у науково-технічних програмах;

– участь у конкурсах на кращу наукову роботу;

– проведення й участь у роботі конференцій, симпозіумів, семінарів з проблем ІВ;

– підготовка наукових та навчально-методичних видань;

– підготовка науково-педагогічних кадрів (докторів і кандидатів наук);

– підвищення кваліфікації у сфері ІВ;

– налагодження контактів з підприємствами з метою залучення додаткових позабюджетних коштів у разі використання ними технологій, розроблених у ВНЗ;

– комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності;

– виведення наукових розробок на ринок інтелектуальної продукції (створення певної інформаційної бази даних, пошук потенційних покупців та інвесторів, партнерів, підбір грантів).

У вищих навчальних закладах України є велика кількість наукових розробок, які за своїм рівнем у багатьох випадках не поступаються зарубіжним і які чекають своєї реалізації в промисловості. Водночас спостерігається тенденція: кількість об'єктів права інтелектуальної власності, що створюються вищими навчальними закладами за останні роки, зменшується. І цьому існує пояснення: падіння виробництва, обмеженість бюджетного фінансування, старіння матеріальної бази, особливо наукового обладнання тощо.

Якщо раніше ВНЗ планували запатентувати якомога більше розробок, оскільки авторські свідоцтва (на підручники, навчальні посібники, комп'ютерні програми тощо) та патенти на винахід враховувалися як показники ефективності роботи ВНЗ і його науковців, то сьогодні суттєво змінився погляд на це. У ринкових умовах ВНЗ не зацікавлені в набутті правової охорони й підтриманні в силі патенту на неперспективний для комерціалізації винахід. Тому хоча кількість винаходів, що набувають правової охорони у ВНЗ, зменшилася, економічний потенціал кожного з цих винаходів зріс.

Наукові фундаментальні дослідження та прикладні розробки проводяться у ВНЗ, як правило, за рахунок держави. При цьому фінансування наукових розробок значно зменшується з кожним роком. Тому слід залучати інші додаткові джерела фінансування. Так, усе більше впроваджується практики укладання дослідних контрактів (договорів). Перспективним шляхом є застосування зарубіжного досвіду укладання дослідних договорів, зокрема, у межах наукових робіт для отримання міжнародних грантів.

Для більшої ефективності при формуванні плану наукових робіт, крім фінансових питань, необхідно аналізувати та враховувати чинники власного інтелектуального потенціалу вищого навчального закладу. Під час закріплення службових обов'язків науково-педагогічних працівників потрібно також передбачити систему матеріального заохочування у вигляді авторської винагороди за створення перспективних наукових розробок.

Дуже важливим у процесі виконання наукових робіт є етап виявлення об'єктів ІВ, їх оцінювання та визначення майбутніх шляхів комерціалізації. Це дасть змогу розробнику запатентувати власні розробки, зокрема, у разі небажання (відмови) ВНЗ щодо державної реєстрації права на створений об'єкт ІВ.

Таким чином, можна зробити такі ***висновки.*** Слабкою ланкою в системі "держава – університет – виробництво" залишається неузгодженість (або й взагалі – відсутність) механізму управління у сфері ІВ. Значна увага приділяється питанням охорони та захисту інтелектуальної власності, тоді як процеси управління ІВ практично не розглядаються. Але той досвід, який уже існує в провідних вищих навчальних закладах, свідчить, що важливою складовою ефективного управління об'єктами ІВ в університетах стає формування портфеля об'єктів права інтелектуальної власності з урахуванням загальної науково-технічної політики університету.

При цьому політика сучасного університету має бути спрямована на досягнення високого рівня інвестиційної привабливості за рахунок розвитку нових напрямів науки і техніки та налагодження співпраці з провідними промисловими компаніями України і світу, створення технопарків, бізнес-інкубаторів тощо.

Водночас залишається проблемою перетворення результатів досліджень і розробок в добробут авторів і наукових організацій. У всьому світі відпрацьовується економічне, організаційне, нормативне забезпечення цього процесу, який завжди визначається національними особливостями, зумовленими нормативною базою і практикою підприємництва в

конкретній країні. Тому вивчення і запровадження передового зарубіжного й вітчизняного досвіду з питань ефективного управління науковою та інноваційною діяльністю, забезпечення результативності такої діяльності має бути пріоритетним завданням для науково-педагогічної спільноти сьогодні й на перспективу.

Література

1. Управління інтелектуальною власністю : монографія / [П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, В.Г. Зінов, Ю. Суіні ; за ред. П.М. Цибульова]. – К. : К.І.С., 2005. – 448 с.
2. Ільченко М.Ю. Наукова та інноваційна діяльність: проблеми розвитку та шляхи їх подолання / М.Ю. Ільченко // Київський політехнік. – 2005. – № 40.
3. Белов А. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика применения : практ. пособ. / А. Белов, Г. Виталиев, Г. Денисов. – М. : Юристъ, 2006. – 351 с.
4. Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 20.11.2003 р. № 1294-IV // Вісник Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 181.
5. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами) // Вісник Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

КУЛЕШОВА В.В., МАЛЬОВАНА В.В.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ЗАВДАНЬ, ЯКИЙ СПРИЯЄ ФОРМУВАННЮ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

На сучасному етапі розвитку Української держави загострюється проблема підготовки фахівців, здатних до ефективної організації своєї професійної діяльності та оцінювання її результатів.

Підготовка фахівців відповідно до сучасних потреб соціуму, зростаючих обсягів наукової й технічної інформації повинна полягати в оволодінні методами самостійного пошуку, аналізу і синтезу процесів та явищ, які відбуваються.

Пошуково-дослідницькі вміння інженерів-педагогів дають змогу знайти оптимальні способи вирішення існуючих суперечностей між стрімким розвитком суспільства, змінами, що відбуваються в державі, та рівнем підготовки фахівців інженерно-педагогічного профілю; між зростанням обсягу інформації в умовах розвитку ринкових відносин у суспільстві та вмінням цілеспрямовано засвоювати сприйняту інформацію; між замовленням держави на інженерно-педагогічних фахівців, у яких сформовані пошуково-дослідницькі вміння, та недостатньою розробкою цього питання в педагогічній теорії і практиці, слабкою спрямованістю дисциплін педагогічного циклу на їх формування.

Вважаємо, що оптимальним для формування пошуково-дослідницьких умінь є застосування в навчальному процесі при оволодінні циклом педагогічних дисциплін комплексу завдань, однак це питання вивчено недостатньо повно в педагогічній науці.

Мета статті – охарактеризувати та теоретично обґрунтувати комплекс завдань, який сприятиме формуванню пошуково-дослідницьких умінь студентів у процесі їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі.